

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу валютного законодавства України, а також дослідженню функціональних обов'язків органів державної влади в сфері регламентування валютних відносин. Узагальнено принципи організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, а також порядок встановлення обмінного курсу гривні. Визначено, що в умовах дестабілізації валютного ринку України та стрімкого падіння довіри до національної грошової одиниці з боку його учасників, потреба в швидкому та якісному удосконаленні нормативно-правового забезпечення валютного регулювання помітно зростає.

Ключові слова: валютний курс, валютне регулювання, валютне законодавство, валютний ринок, валютний контроль.

S. V. TKACH

Yuri Fedkovich Chernivtsi National University

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF CURRENCY REGULATION IN UKRAINE

The article analyzes the currency legislation of Ukraine and investigates the functional responsibilities of public authorities in the field of currency relations regulation. It summarizes the principles of organization and implementation of foreign exchange operations on the territory of Ukraine, and also an order for setting the hryvnia exchange rate. It was determined, that in the conditions of the Ukraine's currency market destabilization and the rapid drop of trust to the national currency, the need for quick and qualitative improvement of legal provision of the exchange rate regulation mechanism significantly increases.

Keywords: exchange rate, currency regulation, currency legislation, foreign exchange market, currency control.

Постановка проблеми

Незважаючи на те, що більшість країн світу, в сучасних умовах господарювання, дедалі більше використовують ринкові важелі управління економічними процесами, потреба в якісному нормативно-правовому забезпеченні такого управління з боку держави помітно зростає. Пояснюється це тим, що ринкові механізми функціонують ефективніше тоді, коли держава створює необхідне правове середовище, яке не тільки визначає права та обов'язки кожного економічного суб'єкта, а й враховує тенденції розвитку сучасної наукової парадигми в сфері державного регулювання економіки. Тобто держава через удосконалення законодавства здатна сприяти розвитку ринкових відносин, зокрема і у валютній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню теоретико-методологічних основ реалізації валютної політики на рівні держави присвятили свої праці такі відомі науковці, як О. Береславська [1], О. Владимир [2], А. Грищенко [3], О. Дзюблюк [4], Ф. Журавка, П. Круш [5], В. Шевчук та ін. Проблеми правового регулювання валютних відносин в Україні актуалізувалися в роботах В. Атаманчука, О. Андрійко, Ю. Бездітка [6], Л. Воронової, С. Колтуна, М. Кучерявенка [7], С. Лучковської [8], Л. Савченко та ін. В той же час, незважаючи на численні надбання теоретичного та практичного характеру в сфері дослідження валютних відносин, окремі питання, зокрема, що стосуються інституційного та правового забезпечення валютного регулювання в Україні є недостатньо розкритими у науковій літературі.

Постановка цілей

Метою даної статті є аналіз нормативно-правового забезпечення регулювання валютної сфери в Україні, а також визначення фундаментальних принципів організації валютної системи в умовах транзитивності національної економіки.

Виклад основного матеріалу

Підписавши в 1992 р. статті Угоди Міжнародного валютного фонду (Статут МВФ) та приєднавшись до цієї авторитетної міжнародної організації, Україна, як незалежна держава, взяла на себе зобов'язання з організації власної валютної системи. Згодом, після проведення грошової реформи та введення в обіг національної валюти – гривні, Україна прийняла зобов'язання за ст. VIII Статуту МВФ, що свідчило про офіційне міжнародне визнання гривні конвертованою за поточними операціями [9, с. 190].

З огляду на відсутність єдиного закону, що регламентував би порядок здійснення валютних операцій в нашій державі, система валютних відносин в Україні, наразі, регулюється низкою нормативно-правових актів. Здійснюючи їхній аналіз, передусім варто зробити акцент на Конституції України, де п.1 ч.2 ст.92 визначається, що засади створення і функціонування грошового ринку в Україні, а також статус національної та іноземних валют, що перебувають в обігу на території України встановлюються виключно законами України [10].

Ст. 99 Конституції України визначено, що грошовою одиницею України є гривня, а забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією Національного банку України (НБУ). В Конституції України також зазначається, що основні засади грошово-кредитної політики, однією зі складових якої є саме валютна політика держави, розробляються Радою НБУ, яка також здійснює контроль за її проведенням.

Основним нормативно-правовим актом у сфері валютного регулювання в нашій державі є Декрет Кабінету Міністрів України (КМУ) “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19 лютого 1993 р. В ньому, зокрема, визначаються права і обов’язки учасників валютних відносин в нашій країні, основні поняття та принципи, що стосуються валютного регулювання, порядок здійснення валютного контролю, а також відповідальність за порушення валютного законодавства.

В частині, що стосується регулювання валютної сфери, то п.5 ст.4 цього Декрету зазначається: “Національний банк України зобов’язаний проводити політику, спрямовану на підтримання валюти України, і з цією метою може виступати суб’єктом міжбанківського валютного ринку України” [11]. Тобто, цим пунктом першочергова роль, серед інструментів валютного регулювання, фактично відводиться девізній політиці, яка полягає в здійсненні центральним банком операцій купівлі/продажу іноземних валют в обмін на національну саме на міжбанківському валютному ринку.

Декретом КМУ “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” визначено, що курси іноземних валют, виражених в національній валюті, встановлюються НБУ за погодженням з КМУ. В той же час, НБУ має право встановлювати граничні розміри маржі за валютними операціями на міжбанківському ринку. Таким чином, центральному банку надано виключне право в адміністративному порядку впливати на хід торгів на міжбанківському валютному ринку, а отже, і на валютно-курсіву динаміку.

Крім того, даним Декретом встановлені повноваження НБУ та КМУ у сфері валютного регулювання. Зокрема ст. 11 передбачено, що НБУ у сфері валютного регулювання:

- здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;
- складає разом з КМУ платіжний баланс України;
- контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України (ВРУ) ліміту зовнішнього державного боргу України;
- визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;
- видає у межах, передбачених Декретом, обов’язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;
- нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;
- видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;
- установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях;
- установлює за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики, єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;
- забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків [11].

Цією ж статтею визначено, що КМУ у сфері валютного регулювання здійснює такі функції:

- визначає і подає на затвердження до ВРУ ліміт зовнішнього державного боргу України;
- бере участь у складанні платіжного балансу України;
- забезпечує виконання бюджетної та податкової політики в частині, що стосується руху валютних цінностей;
- забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України;
- визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, які використовуються у торговельному обороті з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, які використовуються у неторговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України [11].

Щодо інших учасників валютних відносин, таких як уповноважені банки та інші фінансові установи, центральні органи виконавчої влади у сфері формування та реалізації державної податкової та митної політик, а також у сфері надання послуг поштового зв’язку, то Декретом КМУ “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” визначено їхні повноваження у сфері валютного контролю. Це означає, що вони безпосередньо не відносяться до суб’єктів валютного регулювання, а лише приймають участь у забезпеченні контролю за рухом валютних цінностей на території України.

Одним із основних положень даного нормативно-правового акту, є те, що золотовалютні резерви формуються, зберігаються та використовуються НБУ виключно на досягнення основної мети, – забезпечення стабільності валютного курсу національної грошової одиниці.

Принагідно зазначити, що Декретом не визначаються функції ВРУ у сфері регулювання валютних

відносин, однак очевидно, що парламент, який представляє законодавчу гілку владу, все ж відіграє значну роль у процесі реалізації державної валютної політики. Проявляється це, насамперед, у тому, що ВРУ приймає та скасовує закони у сфері валютного регулювання; затверджує, визначений КМУ, ліміт зовнішнього державного боргу, а також визначає статус національної валюти та іноземних валют, що перебувають в обігу на території України.

Доцільно зазначити, що в Декреті, як і в інших законодавчих документах відсутнє визначення поняття “валютне регулювання”, що не дає можливості чітко розмежувати в правовому полі дане поняття із поняттями “валютний контроль” та “валютна політика”, а також досконало визначити функції органів державної влади у цих сферах.

Законодавче визначення деяких понять, що стосуються регулювання валютної системи держави, подане у Законі України “Про Національний банк України”. Зокрема, у ст.1 трактуються такі поняття як “грошово-кредитна політика”, “девiзна валютна політика”, “дисконтна валютна політика”, “золотовалютний резерв”, “офіційний валютний курс”, “платiжний баланс” та ін.

У ст.6 цього закону чітко визначено, що основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці України [12]. При цьому виконання основної функції повинно сприяти досягненню цінової стабільності в країні, стимулювати розвиток банківської системи, а також забезпечувати високі темпи економічного зростання.

Крім основної функції, НБУ виконує ряд інших функцій з організації грошового обігу. Що стосується валютного регулювання, то функції НБУ у цій сфері, згідно Закону України “Про Національний банк України” зводяться до наступного:

- монопольна емісія національної валюти України;
- складання платiжного балансу, здійснення його аналізу та прогнозування;
- здійснення, відповідно до визначених спеціальним законом повноважень, валютного регулювання;
- визначення порядку здійснення операцій в іноземній валюті;
- організація і здійснення валютного контролю за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій;
- накопичення та зберігання золотовалютних резервів;
- здійснення операцій із золотовалютними резервами та банківськими металами;
- аналіз стану розвитку грошово-кредитних, фінансових, цінових та валютних відносин [12].

Оскільки обсяг грошової маси в країні прямо впливає на обсяг пропозиції національної грошової одиниці, як на готівковому, так і на міжбанківському валютному ринках, то очевидно, що він впливає і на валютно-курсову динаміку. Тому інструменти грошово-кредитної політики, які використовуються саме з метою регулювання обсягу грошової маси, є одночасно й інструментами валютного регулювання. До таких інструментів, згідно ст.25 Закону України “Про Національний банк України” відносяться:

- визначення та регулювання норм обов’язкових резервів для банківських установ;
- процентна політика;
- рефінансування банків;
- управління золотовалютними резервами;
- операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), у тому числі з казначейськими зобов’язаннями, на відкритому ринку;
- регулювання імпорту та експорту капіталу;
- запровадження на строк до шести місяців вимоги щодо обов’язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті;
- зміна строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів;
- емісія власних боргових зобов’язань та операції з ними [12].

Підтвердженням того, що інструменти грошово-кредитної політики виконують одночасно роль методів та заходів валютного регулювання є положення ст.36 цього закону. В ній зокрема йдеться, що для регулювання курсу гривні щодо іноземних валют НБУ використовує золотовалютний резерв, купує і продає цінні папери, встановлює і змінює ставку рефінансування та застосовує інші інструменти регулювання грошової маси в обігу. Крім того, в цій статті визначено, що тільки НБУ встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют та періодично його оприлюднює.

Важливим пунктом у сфері валютної політики нашої держави є ст.32 Закону України “Про Національний банк України”, де визначається, що грошовою одиницею України є гривня, яка дорівнює 100 копійкам. Випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються. Офіційне співвідношення між гривнею та золотом або іншими дорогоцінними металами не встановлюється [12]. Це означає, що Україна, виконуючи положення Статуту МВФ, офіційно приєдналася до Ямайської валютної системи, або як її ще називають системою багатовалютного стандарту.

Діяльності НБУ щодо операцій з валютними цінностями присвячено цілий розділ Закону України “Про Національний банк України”. Зокрема у ст.44, що називається “Повноваження НБУ в сфері валютного

регулювання та контролю”, визначено, що до компетенції Національного банку у цій сфері належать:

- видання нормативно-правових актів щодо ведення валютних операцій;
- видача та відкликання ліцензій, здійснення контролю, у тому числі шляхом здійснення планових і позапланових перевірок, за діяльністю банків, юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів), які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, в частині дотримання ними валютного законодавства;
- встановлення лімітів відкритої валютної позиції для банків та інших установ, що купують та продають іноземну валюту;
- встановлення порядку проведення обов’язкового продажу та розміру надходжень в іноземній валюті, що підлягають обов’язковому продажу;
- зміна строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів;
- застосування мір відповідальності до банків, юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) за порушення правил валютного регулювання і валютного контролю.

Національний банк визначає структуру валютного ринку України та організовує торгівлю валютними цінностями, проводить дисконтну та девізну валютну політику і застосовує в необхідних випадках валютні обмеження. Законом визначено, що НБУ здійснює дисконтну валютну політику, змінюючи облікову ставку для регулювання руху капіталу та балансування платіжних зобов’язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют. Крім дисконтної, НБУ здійснює девізну валютну політику на підставі регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі та продажу іноземної валюти на фінансових ринках [12].

Певні норми, що регламентують сферу валютних відносин в Україні містяться у Законі України “Про порядок здійснення розрахунків у іноземній валюті”. Зокрема, у статтях 1 та 2 цього Закону визначається, що валютна виручка за експортними операціями резидентів підлягає зарахуванню на їхні валютні рахунки у строк, що не перевищує 180 календарних днів з дати митного оформлення продукції або з моменту підписання акта, що засвідчує надання послуг, виконання робіт, чи експорт прав інтелектуальної власності. Протягом цього ж терміну мають бути здійснені розрахунки за всіма видами імпортних операцій. Особливо це стосується випадків, коли нерезидентами здійснюється відстрочення поставки продукції, або ж коли формою міжнародних розрахунків виступають авансові платежі з боку резидентів.

В той же час, НБУ має право встановлювати інші строки розрахунків за експортно-імпортними операціями суб’єктів господарювання на період, що не перевищує 6 місяців. Дана норма закону набула чинності від 06.11.2012 р. і фактично надала центробанку країни можливість впливати на обсяги валютних надходжень всередину країни в короткостроковому періоді. Зрозуміло, що в умовах політичної нестабільності та негативних валютно-курсних очікувань в Україні, економічні суб’єкти не поспішають повертати в країну валютну виручку і конвертувати її в гривневий еквівалент. Тому, скорочуючи строки розрахунків за зовнішньоекономічними операціями на законодавчому рівні, НБУ прискорює надходження іноземної валюти всередину країни. Це, в свою чергу, призводить до оптимізації платіжного балансу, що в результаті позитивно відображається на валютно-курсовій стабільності.

Статтею 3 Закону України “Про порядок здійснення розрахунків у іноземній валюті” встановлено, що НБУ має право встановлювати строк, протягом якого куплена резидентом на міжбанківському валютному ринку України іноземна валюта для забезпечення виконання зобов’язань перед нерезидентом має бути використана за призначенням, і порядок її продажу в разі недотримання резидентом цього строку [13].

Отримавши можливість визначати строк розрахунків за експортно-імпортними операціями та порядок обов’язкового продажу валютної виручки отриманої резидентами з-за кордону, НБУ одразу ж почав її використовувати. 16 листопада 2012 набула чинності постанова Правління НБУ “Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов’язкового продажу надходжень в іноземній валюті”. Як уже зазначалося, ця постанова могла діяти тільки протягом шестимісячного терміну.

В даній постанові, НБУ скоротив період розрахунку за операціями з імпорту та експорту товарів з 180 календарних днів до 90. Крім того, була встановлена вимога щодо обов’язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України надходжень в іноземній валюті у вигляді валютної виручки резидентів від продажу товарів за зовнішньоекономічними договорами. Вимога щодо обов’язкового продажу поширювалася на надходження в іноземній валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів, затвердженого відповідною постановою Правління НБУ, а також у російських рублях [14].

Надходження в іноземній валюті підлягають обов’язковому зарахуванню на окремий розподільчий рахунок в уповноваженому банку. Кошти в іноземній валюті, що розміщені на розподільчому рахунку повинні бути реалізовані на міжбанківському валютному ринку не пізніше наступного робочого дня з моменту зарахування на такий рахунок.

Обов’язковому продажу підлягає лише частина валютних надходжень. Розмір валютної виручки, що спрямовується на конвертацію визначено окремою постановою Правління НБУ “Про встановлення

розміру обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті". Згідно з даною постановою розмір надходжень в іноземній валюті, що підлягає обов'язковому продажу становить 50%. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання [15].

В листопаді 2012 р., на 6-місячний термін, була введена також постанова Правління НБУ "Про порядок виплати переказів із-за кордону фізичним особам". Згідно з цією постановою встановлено вимогу щодо обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті з-за кордону на користь фізичних осіб в сумі, що дорівнює або перевищує в еквіваленті 150000 грн за місяць для однієї особи. При цьому, немає значення чи фізична особа є резидентом України чи якоїсь іншої країни [16].

Після втрати чинності даних постанов НБУ впродовж 2013 р. ще двічі продовжував їхню дію. Проте постанова Правління НБУ "Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті" отримала доповнення. В ній, зокрема, здійснено уточнення яких саме резидентів стосується вимога щодо обов'язкового продажу валютних надходжень. До них відносяться юридичні особи, які не є уповноваженими банками, фізичні особи-підприємці та іноземні представництва (крім офіційних представництв). Обов'язковому продажу також підлягають надходження в іноземній валюті на рахунки резидентів, відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій НБУ. Не підлягають же обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України надходження в іноземній валюті на користь держави або під державні гарантії; за кредитами, позиками, що залучаються відповідно до міжнародних договорів України; за програмами міжнародної технічної допомоги [17].

Ще одним важливим пунктом в оновленій постанові стало встановлення вимоги щодо обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті з-за кордону на користь фізичних осіб, якщо сума таких надходжень дорівнює або перевищує в еквіваленті 150 000 грн. за місяць. Таким чином, постанова Правління НБУ "Про порядок виплати переказів із-за кордону фізичним особам" втратила чинність.

Спеціально з метою надання можливості НБУ встановлювати тимчасову вимогу щодо обов'язкового продажу валютних надходжень на користь фізичних та юридичних осіб з-за меж України, ст.387 Господарського кодексу України було викладено в новій редакції. В ній, зокрема, визначено, що суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності після сплати передбачених законом податків та зборів (обов'язкових платежів) самостійно розпоряджаються валютною виручкою від проведених ними операцій, крім випадків запровадження НБУ вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті [18].

Оскільки КМУ виступає суб'єктом валютного регулювання, то сфера валютних відносин регламентується також положеннями про діяльність окремих міністерств. Зокрема Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, відповідно до однойменного положення, здійснює аналіз впливу інструментів валютно-курсової політики на розвиток економіки та розробляє пропозиції щодо підвищення ефективності їх використання для досягнення економічного зростання. Крім цього, дане міністерство проводить аналіз впливу валютного ринку на показники економічного розвитку держави.

Правова регламентація валютного регулювання здійснюється ще цілою низкою підзаконних нормативно-правових актів затверджених постановами НБУ. До них, зокрема, належать: Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, Правила використання готівкової іноземної валюти на території України, Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, Правила здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними неторговельними операціями та їх виплати в Україні.

Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України визначає порядок створення та реєстрації пунктів обміну валюти, здійснення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти на території України, а також відповідальність фінансових установ за порушення порядку організації та здійснення валютно-обмінних операцій. Інструкцією визначено максимальний граничний розмір певних валютних операцій, що можуть здійснюватися банківськими установами. Зокрема такі операції як продаж фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти, зворотній обмін невикористаної національної валюти на іноземну, купівля-продаж дорожніх чеків та конвертація однієї іноземної грошової одиниці на іншу дозволено проводити в сумі, що є меншою, ніж 150 000 грн. При цьому, обов'язковою умовою є пред'явлення особою, яка здійснює одну з вищеперерахованих операцій, документа, що засвідчує її особу та резидентність.

Правила використання готівкової іноземної валюти на території України визначають порядок та умови використання, в межах країни, іноземних грошових знаків, як резидентами так і нерезидентами; порядок здійснення платежів з поточних валютних рахунків, а також використання іноземної валюти як засобу платежу або як застави.

Валютного регулювання стосується і Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затверджене відповідною постановою НБУ. Зокрема п. 5 розділу 1 встановлено, що торгівлю іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України та на міжнародному валютному ринку дозволяється здійснювати виключно Національному банку та суб'єктам ринку. До таких суб'єктів, згідно

положення, належать уповноважені банки та уповноважені фінансові установи. Цікавим видається те, що НБУ відокремлений від суб'єктів міжбанківського валютного ринку. Він представлений як регулятор ринку, який, в свою чергу, також може здійснювати валютні операції.

Купівлю та продаж іноземних грошових одиниць уповноважені банки (фінансові установи) можуть здійснювати виключно на міжбанківському валютному ринку України, а обмін однієї іноземної валюти на іншу як на міжбанківському валютному ринку, так і на міжнародному валютному ринку. Зроблено це з метою надання можливості НБУ в разі потреби, через механізм валютних інтервенцій, врівноважувати попит і пропозицію іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку.

Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою надає право НБУ встановлювати максимальний обсяг готівкової іноземної валюти, що може бути проданий фізичним особам-резидентам та граничну величину маржі, на яку курс купівлі-продажу іноземної грошової одиниці може відхилитися від офіційного валютного курсу гривні, встановленого НБУ.

Валютні інтервенції та валютні аукціони, що проводяться регулятором з метою забезпечення виконання завдань валютної політики держави, повинні здійснюватися за єдиним визначеним курсом валютної інтервенції. В той же час, суб'єкти валютного ринку можуть купувати в НБУ під час цільової валютної інтервенції іноземну валюту виключно для забезпечення виконання власних зобов'язань в іноземній валюті. В тому разі, якщо готівкова іноземна валюта, що була придбана банківською установою на міжбанківському валютному ринку, не була використана за призначенням, то вона підлягає поверненню НБУ в триденний строк з дня закінчення встановленої умовами цільової валютної інтервенції терміну її використання. В даному положенні визначено, що по закінченні торгів на міжбанківському валютному ринку України НБУ повинен повідомити учасників ринку про обсяги купівлі та продажу іноземних валют, а також середньозважені валютні курси національної грошової одиниці до іноземних, що встановилися за результатами цих торгів.

Ще одним підзаконним нормативно-правовим актом у сфері валютного регулювання є "Правила здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними неторговельними операціями та їх виплати в Україні". В даному документі п. 1.8 гл. 1 кореспондує з положенням постанови Правління НБУ "Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті" щодо обов'язкового продажу валютних надходжень на користь фізичних осіб в сумі, що дорівнює або перевищує в еквіваленті 150 000 грн за місяць для однієї особи. Таким чином, виплата грошових переказів з-за кордону, що надійшли в іноземній валюті понад зазначену суму, здійснюється в національній валюті на спеціально відкритий поточний рахунок бенефіціара.

Відповідно до вимог цих Правил переказ іноземної валюти за межі України може бути здійснений фізичною-особою, яка є резидентом країни, з її поточного рахунку в іноземній валюті або без його відкриття, а також без підтвердних документів в сумі, що в еквіваленті не перевищує 15 000 грн в один операційний день. Якщо сума переказу в еквіваленті перевищує 15 000 грн, то такий переказ здійснюється виключно з поточного рахунку в іноземній валюті клієнта і за умови пред'явлення ним підтвердних документів.

Фізичні особи-нерезиденти можуть здійснювати грошові перекази в іноземній валюті закордон в сумі, що в еквіваленті не перевищує 15 000 грн в один операційний день на підставі документів, що підтверджують джерела походження іноземної валюти. В тому випадку, якщо грошовий переказ фізичної особи-нерезидента здійснюється з її поточного валютного рахунку, то обмеження суми скасовується [19].

Таким, чином, проаналізувавши національне валютне законодавство, стає очевидним, що на часі доцільною є розробка нового проекту Закону України "Про валютне регулювання та валютний контроль", у якому потрібно визначити права і обов'язки учасників валютних відносин, порядок здійснення розрахунків у іноземній валюті на території України, повноваження органів державної влади у сфері валютного регулювання та інші положення, що регламентуватимуть процес реалізації валютної політики в країні.

В цьому аспекті також потрібно використати позитивний світовий досвід. Зокрема в Європейському Союзі ключові рішення стосовно забезпечення цінової та валютно-курсової стабільності приймаються спільно Європейським центральним банком та Радою міністрів фінансів. Звідси випливає необхідність на законодавчому рівні передати частину відповідальності, а з нею відповідних прав та обов'язків, стосовно реалізації валютної політики в Україні, КМУ, зокрема Міністерству фінансів. Завдяки узгодженості монетарної та фіскальної політики, це дозволить більш комплексно, а отже ефективніше вирішувати проблеми, пов'язані з курсовою стабільністю в країні.

Висновки

Отже, регулювання валютних відносин в Україні здійснюється на основі відповідного нормативно-правового забезпечення. Керуючись положеннями Статуту МВФ, Конституцією України, Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" та іншими правовими документами, НБУ, разом з іншими органами валютного регулювання, встановлює порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території України, а також визначає фундаментальні принципи організації вітчизняного валютного ринку. В той же час, постійне удосконалення нормативно-правової бази у сфері валютних відносин є запорукою становлення та розвитку України як правової держави з міцною національною грошовою одиницею.

Література

1. Береславська О. Чинники курсової нестабільності в Україні / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 8–14.
2. Владимир О. Особливості регулювання валютних відносин з боку держави та Національного банку України: реалії сьогодення та шляхи оптимізації / О. Владимир // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 174–178.
3. Гриценко А. Механізм валютної трансмісії: інституційно-поведінковий підхід / А. Гриценко, Т. Унковська // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 11. – С. 8–11.
4. Дзюблюк О. Особливості взаємозв'язку грошово-кредитної та валютної політики в період фінансової кризи / О. Дзюблюк // Світ фінансів. – 2012. – № 2. – С. 130–141.
5. Круш П.В. Стабілізація в транзитивних економіках: валютна політика / П.В. Круш // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 2. – С. 11–13.
6. Бездітко Ю. М. Валютне регулювання : навч. посібник / Ю. М. Бездітко, О. О. Мануйленко, Г. А. Стасюк. – Херсон : Олді-плюс 2004. – 272 с.
7. Фінансове право : навч. посібн. / за ред. М.П. Кучерявенка. – Харків : Право, 2010. – 288 с.
8. Лучковська С. І. Зміст валютного регулювання та його співвідношення з механізмом валютного контролю / С. І. Лучковська // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1. – С. 213–216.
9. Бідник Н. Б. Валютне регулювання та валютний контроль / Н. Б. Бідник // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. Політехніка”. – 2012. – № 739. – С. 189–194.
10. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
11. Декрет Кабінету міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" (від 19.02.1993 № 15-93) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
12. Закон України “Про Національний банк України” (від 20.05.1999 № 679-XIV) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
13. Закон України “Про порядок здійснення розрахунків у іноземній валюті” (від 23.09.1994 № 185/94-ВР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185/94-вр>.
14. Постанова Правління НБУ “Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті” (від 16.11.2012 № 475) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1921-12>.
15. Постанова Правління НБУ “Про встановлення розміру обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті” (від 15.11.2013 № 457) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0457500-13>.
16. Постанова Правління НБУ “Про порядок виплати переказів із-за кордону фізичним особам” (від 16.11.2012 № 476) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1922-12>.
17. Постанова Правління НБУ “Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті” (від 14.11.2013 № 453) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1951-13>.
18. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
19. Правила здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними валютними неторговельними операціями та їх виплати в Україні / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0074-08>.

References

1. Bereslavska O. Chynnyky kursovoi nestabilnosti v Ukraini, Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy, 2009, No. 2, pp. 8–14.
2. Vladymyr O. Osoblyvosti rehuliuвання valiutnykh vidnosyn z boku derzhavy ta Natsionalnoho banku Ukrainy: realii sohodennia ta shliakhy optymizatsii, Halyskyi ekonomichnyi visnyk, 2010, Vol. 28, No. 3, pp. 174–178.
3. Hrytsenko A., Unkovska T. Mekhanizm valiutnoi transmisii: instytutsiino-povedinkovy pidkhid, Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy, 2007, No. 11, pp. 8–11.
4. Dziubliuk O. Osoblyvosti vzaiezov'язku hroshovo-kredytnoi ta valiutnoi polityky v period finansovoi kryzy, Svit finansiv, 2012, No. 2, pp. 130–141.
5. Krush P.V. Stabilizatsiia v tranzytyvnykh ekonomikakh: valiutna polityka, Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini, 2005, No. 2, pp. 11–13.
6. Bezditko Yu. M., Manuilenko O. O., Stasiuk H. A. Valiutne rehuliuвання. Kherson, Oldi-plus, 2004, 272 p.
7. Kucheriavenko M.P. Finansove pravo. Kharkiv, Pravo, 2010, 288 p.
8. Luchkovska S. I. Zmist valiutnoho rehuliuвання ta yoho spivvidnoshennia z mekhanizmom valiutnoho kontroliu, Universytetski naukovy zapysky, 2009, No. 1, pp. 213–216.
9. Bidnyk N. B. Valiutne rehuliuвання ta valiutnyi kontrol, Visnyk natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika", 2012, No. 739, pp. 189–194.
10. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku No. 254k/96-VR. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

11. Dekret Kabinetu ministriv Ukrainy "Pro systemu valiutnoho rehuliuвання i valiutnoho kontroliu" (vid 19.02.1993 No. 15-93). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
12. Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnyi bank Ukrainy" (vid 20.05.1999 No. 679-XIV). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
13. Zakon Ukrainy "Pro poriadok zdiisnennia rozrakhunkiv u inozemnii valiuti" (vid 23.09.1994 No. 185/94-VR). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185/94-vr>.
14. Postanova Pravlinnia NBU "Pro zminu strokiv rozrakhunkiv za operatsiiamy z eksportu ta importu tovariv i zaprovadzhennia oboviazkovoho prodazhu nadkhodzen v inozemnii valiuti" (vid 16.11.2012 No. 475). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1921-12>.
15. Postanova Pravlinnia NBU "Pro vstanovlennia rozmiru oboviazkovoho prodazhu nadkhodzen v inozemnii valiuti" (vid 15.11.2013 No. 457). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0457500-13>.
16. Postanova Pravlinnia NBU "Pro poriadok vyplaty perekaziv iz-za kordonu fizychnym osobam" (vid 16.11.2012 No. 476). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1922-12>.
17. Postanova Pravlinnia NBU "Pro zminu strokiv rozrakhunkiv za operatsiiamy z eksportu ta importu tovariv i zaprovadzhennia oboviazkovoho prodazhu nadkhodzen v inozemnii valiuti" (vid 14.11.2013 No. 453). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1951-13>.
18. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. No. 436-IV / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
19. Pravyly zdiisnennia za mezhi Ukrainy ta v Ukraini perekaziv fizychnykh osib za potochnymy valiutnymy netorhovelnyamy operatsiiamy ta yikh vyplaty v Ukraini / Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0074-08>.

Надійшла 04.08.2015; рецензент: д. е. н. Нікіфоров П. О.